

MONIKA PROCHÁZKOVÁ MICHÁLKOVÁ

Seznamovací hry pro děti

PEDAGOGIKA

PEDAGOGIKA

 GRADA[®]

MONIKA PROCHÁZKOVÁ MICHÁLKOVÁ

Seznamovací hry pro děti

PEDAGOGIKA

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Procházková Michálková, Monika

Seznamovací hry pro děti / Monika Procházková Michálková. -- Vydání 1.. -- Praha : Grada, 2023. -- 1 online zdroj. -- (Pedagogika)

Obsahuje bibliografii a bibliografické odkazy

ISBN 978-80-247-0496-8 (online ; pdf)

* 37.091.33 * 37.091.33:316.6 * 316.346.32-053.5 * (072)

- didaktické hry
- sociálněpsychologické hry
- děti školního věku
- metodické příručky

37 - Výchova a vzdělávání [22]

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Bc. Monika Procházková Michálková

SEZNAMOVACÍ HRY PRO DĚTI

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 8893. publikaci

Redakce a korektura Petra Zelená
Grafická úprava Jan Šístek
Návrh a zpracování obálky Antonín Plicka
Počet stran 96
Vydání 1., 2023

Vytiskla tiskárna TNM PRINT s.r.o., Nové Město

© Grada Publishing, a.s., 2023
CoverPhoto © Depositphotos / petrograd99

ISBN 978-80-247-0497-5 (ePub)
ISBN 978-80-247-0496-8 (pdf)
ISBN 978-80-271-3676-6 (print)

Obsah

Úvod	7
1. Než začneme hrát	9
1.1 Skrytý potenciál her	11
1.2 Seznamovací hry	12
1.3 Mladší školní věk	13
1.4 Vliv her na jedince	17
1.5 Metodika her	18
1.6 Na co si dát pozor	22
2. Sborník her	25
2.1 Didaktika her	27
2.2 Sborník seznamovacích her	29
2.2.1 Seznamovací hry se jmény	29
2.2.2 Seznamovací hry rytmické	45
2.2.3 Seznamovací hry s pomůckami	52
2.2.4 Seznamovací hry o zájmech hráče (s pomůckami i bez)	63
2.2.5 Seznamovací hry s využitím smyslů	76
2.2.6 Seznamovací hry s využitím malování/tvorby	78
2.2.7 Co nám ještě může pomoci	81
Závěr	83
Použité zdroje	85
Přílohy	91

Úvod

„Křestní jméno je pro každého člověka velmi důležité. Každému dělá dobře, když ho jiní oslovují křestním jménem, když si ho pamatují. Osloví-li pedagog jedno dítě ‚Honzíku‘, druhé příjmením a jméno třetího si ani nemůže vybavit, děti to cítí jako velkou krivdu. Tento pocit z dětství často trvá i v dospělosti.“¹

Chceme-li ze skupiny dětí či dospělých vytvořit fungující kolektiv, potřebují se mezi sebou dobře znát, nejen jmény, ale také o sobě navzájem musí něco vědět. Pokud máme takový kolektiv vytvořený, můžeme ho nadále rozvíjet, ucelovat nebo učit ve složkách, které jsou potřebné. Mezi ně patří např. spolupráce, důvěra, komunikace, tolerance, sociální kompetence a mnoho dalšího.

V dnešní době můžeme pozorovat, že se seznamovací hry zařazují nejen v dětských kolektivech, ale také v úvodu seminářů, workshopů a teambuildingů pro dospělé. Hry mají své uplatnění pro všechny věkové kategorie a širokou škálu situací, ať už je to ve škole, školní družině, na letních táborech, při kroužcích či na víkendových pobytech.

Cílem této knihy bylo posbírat z dostupných zdrojů co nejvíce seznamovacích her nejen pro mladší školní věk a vytvořit jejich ucelený sborník, který dosud dostupná literatura nenabízela. V publikacích, z nichž jsem čerpala, se často jedna seznamovací hra vyskytuje pod více názvy, autor si ji zařadí do jiné kategorie dle svého uvážení či potřeby nebo se tatáž hra opakuje ve vícero jeho publikacích.

Tato kniha je inspirována mou bakalářskou prací. Struktura knihy je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je sepsána na základě prostudované odborné literatury, v praktické části naleznete sborník her, který je uspořádán do šesti kategorií a doplněn o mé vlastní poznatky z praxe.

¹ ZELINOVÁ, M. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Praha: 2011, s. 37.

1. Než začneme hrát

„Hra“ je běžně používaný termín, který neodmyslitelně patří k naší slovní zásobě. Popisuje činnost, jež má zastoupení po celém světě, ve všech kulturách, a přesto ji autoři definují různě.

Hra může na děti působit daleko více než pouhé výklady a poučky. Tvoří základní kámen vývoje dítěte, avšak nevytrácí se ani v dospělosti a doprovází nás v různých formách po celý život. Dobrá hra je pro jedince především zábavou, i kdyby nepřinášela nic víc než uvolnění a radost. I v tomto spočívá skrytý význam her. Zapletal výstižně uvádí: „Většina her však navíc rozvíjí některou stránku lidské osobnosti, cvičí jisté vlastnosti, dovednosti nebo prohlubuje znalosti a vědomosti. V tom tkví jejich hlavní smysl. Při hře se dítě učí ovládat sebe sama, rozvíjí princip volby. Hra se podílí na ovlivňování charakteru jedince. Chceme z dětí vychovat především čestné a poctivé členy společnosti. Hráť Fair play (čistou, poctivou hru), nejen ve hře, ale i v životě.“²

Každá hra plní svou základní funkci, tedy záměr, se kterým byla realizována, a mimo ni s sebou přináší další poznatky o jedinci samotném, tedy osobní limity a hranice, ale i emoce, ať už pozitivní, či negativní.

1.1 Skrytý potenciál her

Hra je stejně stará jako lidstvo samo. Neodmyslitelně patří k všedním a samozřejmým věcem. Zasloužilou pozornost si dle Miloše Zapletala³ získala až v 19. století, kdy se o ni začaly hlouběji zajímat různé vědní obory. Např. v psychologii je hra důležitým činitelem při vývoji, v sociologii při začleňování jedince do společnosti, v psychiatrii slouží jako terapeutický prostředek a pedagogika hru neustále využívá ve výchovném a vzdělávacím procesu.

Ve své další publikaci Miloš Zapletal poukazuje na hodnoty hry: „Hra je nejlepším a nejvýznamnějším výchovným prostředkem. Dobrá hra dovede aktivizovat všechny síly, udržet dlouho zájem, přimět k nejvyššímu výko-

² ZAPLETAL, M. *Velká encyklopedie her 2*. Praha?: 1996, s. 15.

³ ZAPLETAL, M. *Velká encyklopedie her 1*. Praha: 1987, s. 7.

nu. A to je další skrytá hodnota her – jejich podmanivost a spontánnost. V souvislosti s tím bychom mohli zdůraznit i velký rekreační, oddechový význam her. Hra je nejlepší formou aktivního odpočinku. Dokonale naplňuje volný čas. Hry učí snášet porážku i vítězství. Kdo se tomu naučí na hřišti, dokáže to snáze i v životě. Ve hře se neprojevují vždy jen dobré charakterové vlastnosti, bývají s ní spojeny i některé vlastnosti nežádoucí. Hra sama o sobě nepěstuje v člověku negativní vlastnosti, někdy je však odhaluje a posiluje. A právě proto je tady vedoucí hry, aby pomáhal tyto rozpory odstraňovat. Proto může mít řízená hra daleko větší účinek než hra spontánní. Hra je jen hrou pro děti, **pro nás vedoucí hry je však vážnou odpovědnou prací.**⁴

1.2 Seznamovací hry

Na začátku každé nové akce se setkávají lidé, kteří se vzájemně neznají, pocházejí z různých míst či zemí. Dostávají se do nezvyklé situace a nového prostředí. Seznamovací hry mají za cíl prolomit napětí, překonat bariéry v komunikaci, navzájem představit neznámé spoluhráče, ukázat jejich chování, znalosti či zkušenosti a zabránit ostychu a osamocení v průběhu konání celé akce. Seznamovací hry jsou nesoutěživé a jedním z jejich cílů je vtáhnout účastníka do procesu samotného.

V zahraničí můžeme seznamovací hry hledat pod různými vystihujícími označeními. Anglická literatura uvádí termín *icebreaker* či *icebreakers*, což doslova znamená „to, co prolamuje ledy“. Němčina používá výraz *Kennlernenspiele*, tedy „hry, které vytvářejí prostor k lepšímu vzájemnému poznání“. V České republice můžeme tyto hry najít v různých literárních pramenech pod názvy „ledoborce“, „ledolamy/ledolamky“. Často se jedna hra vyskytuje pod více názvy nebo je zařazena v kategorii zahřívacích her. Na rozdíl od seznamovacích však zahřívací hry plní funkci přípravy organismu na vyšší tělesnou zátěž, trvají kratší dobu a pravidla nebývají

⁴ ZAPLETAL, M. *Encyklopedie her*. Praha: 1973, s. 7.

komplikovaná. Jan Neuman⁵ nicméně uvádí, že seznamovací hry a hry na zahřátí mají společné cíle, jako je navodit pohodu, radostnou náladu a chuť do další činnosti.

1.3 Mladší školní věk

Každá realizace hry přináší jistá úskalí. Jednotlivé vývojové fáze dítěte nám umožňují přizpůsobit hru úrovni jeho schopností a dovedností, konkrétně skrze slovní zásobu, výklad pravidel a bezpečnosti, pomůcky a názornost, náročnost úkolu, počet spoluorganizátorů, hrací prostor či motivaci. Výklad pravidel je jednou z nejdůležitějších složek hry v každém věku. I když z nepozornosti a touhy po vítězství pramení svalování chyby na druhé, pláč, odmítání ve hře pokračovat atd., přesto je hra především zábavnou činností a neměla by vyvolávat strach a obavy z neschopnosti zvládnout úkol či z posměchu od spoluhráčů. Při výkladu vždy začínáme od jednoduchých úkonů k složitějším, protože každému vyhovuje jiný styl a způsob hraní.

Autoři Zdeněk Matějček⁶ a Richard Jedlička⁷ shodně udávají, že mladší školní věk se uvádí přibližně od 6. do 11. roku dítěte. Věk odpovídá docházce na prvním stupni, tedy 1.–5. třídě. Je to velký přechod mezi epochami předškolního období a následujícím středním školním věkem. Dítě se stává členem doposud neznámé skupiny vrstevníků, žákem školy a spolužákem. Z hlediska psychologického vývoje jde o období přechodné a zranitelné.

Toto období je obzvláště důležité v tom, že děti přecházejí ze světa her k převzetí úkolů a povinností, pracují na nich a po jejich dokončení mají radost. Dochází k propojování vývojových schopností, a díky tomu může dítě plnit složité a náročné úkoly. V prvních třídách je hra jednou

⁵ NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: 1998.

⁶ MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. *Radosti a strasti*. Jinočany: 1998.

⁷ JEDLIČKA, R. *Psychosociální vývoj dítěte a jeho poruchy z hlediska hlubinné psychologie*. Praha: 2001.

z nejdůležitějších složek pro kognitivní vývoj, ale zároveň se podílí na vývoji sociálním.

6 let

K. E. Allen⁸ k motorice uvádí, že pohyby se v tomto období stávají přesnějšími, přestávají být zbrklé díky zlepšujícím se dovednostem jemné a hrubé motoriky, ale jistá neohrabanost přetrvává. Děti v šesti letech sebou neustále šijí, třebaže se pokoušejí sedět klidně. Lepší se koordinace oka a ruky – Krista Bláhová⁹ tomu říká „pohybový soulad jednotlivých částí těla“. Děti si umí zavázat tkaničky, avšak některé s tím mohou ještě zápasit. Bavi je rukodělné a výtvarné práce (malování, modelování, kreslení, obkreslování, střihání, lepení, skládání). Zlepšování motoriky vede k lepšímu zvládnutí úkolů, jejichž náročnost se stupňuje, a pozornost mladšího školáka dle Zdeňka Matějčka¹⁰ vypřeje natolik, že je schopen se soustředit na jednu věc po dobu deseti minut, K. E. Allen¹¹ ovšem uvádí, že míra soustředěnosti různě kolísá, přestože se doba pozornosti prodlužuje.

Žáci prvních tříd chápou pojmy související s kategorií času (dnes, zítra, včera, roční období), zvládají orientaci v prostoru – orientují se podle pravé a levé ruky, avšak i to dělá velké problémy mnohdy až do druhé třídy. Věří různým pověrám, které se vážou na tradice a zvyky (Vánoce, Velikonoce atd.).

Podle K. E. Allen¹² se šestileté dítě těžko (někdy i špatně) rozhoduje a díky měnícím se kognitivním schopnostem pochopí, že se dění kolem něj řídí určitými pravidly, která jsou užitečným prostředkem porozumění – základy morálních zásad. Jedlička se ve své knize shoduje s K. E. Allen: „Prostřednictvím učitele, ale též z reakcí ostatních spolužáků získává žák první třídy v nejrůznějších podobách zpětnovazební informace o správnosti či nesprávnosti svých projevů, výkonů a chování.“¹³

⁸ ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte*. Praha: 2008.

⁹ BLÁHOVÁ, K. *Uvedení do systému školní dramatiky*. Praha: 1996.

¹⁰ MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. *Radosti a strasti*. Jinočany: 1998.

¹¹ ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte*. Praha: 2008.

¹² ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte*. Praha: 2008.

¹³ JEDLIČKA, R. *Psychosociální vývoj dítěte z hlediska hlubinné psychologie*. Praha: 2001, s. 73–74.

Podle autorů Matějčka a Pokorné¹⁴ začíná dítě v mladším školním věku nabývat přátelství, protože k němu až nyní dorůstá, stejně jako ke kolektivnímu životu. Do popředí se dostává vnitřní motivace a zevní ustupuje. V předškolním věku se děti přátelí z vnějších důvodů (např. bydlení v jednom domě, společná cesta do školky, zajímavé hračky atd.), jde tedy o přátelství povrchní a krátkodobé. Krista Bláhová to ve své publikaci potvrzuje: „S každodenním kontaktem se spolužáky dítě sociálně vyspívá a vytváří si k nim postupně schopnost diferencovaného přístupu. Tato skutečnost se projevuje aktivním výběrem a vyhledáváním vrstevníků, kteří jsou dítěti svým jednáním bližší.“¹⁵

Nové situace vyvolávají nadšení, ale zároveň i obavy. Dítě nerado prohrává. Následná prohra může vést k pláči, dítě nechce pokračovat ve hře, truceje a vymýšlí si nová, pro sebe příznivá pravidla. Chyby vyplývají z nepozornosti. Pokud je dítě vtaženo do hry, vydrží se soustředit i déle než dvacet minut.

Podle Kristy Bláhové se zkvalitňuje **vnímání** dítěte, které postupuje od celistvého k detailnějšímu. Pro **paměť** v mladším školním věku je charakteristická konkrétnost, názornost a citovost. Proto si mladší školák pamatuje bezprostřední konkrétní zážitky, které na něho citově zapůsobily. Zapamatované představy jsou ovšem méně přesné. **Představy** a **fantazie** v mladším školním věku jsou do značné míry dány podnětností nejbližšího prostředí. Rozvoj **myšlení** je vzájemně spjat s rozvojem **řeči**. V sociální oblasti lze rozlišit dvě roviny vztahů: k dospělým osobám a k vrstevníkům.

7 let

„Sedmileté děti si začínají uvědomovat svou vlastní identitu. Snaží se být odpovědné, ‚hodné‘ a dělat všechno ‚správně‘. Berou se naprosto vážně – někdy až příliš.“¹⁶ Takovýto jedinec touží po chvále, je vřelejší k dospělému, vlastní chyby často svaluje na ostatní. Snaží se všechno pochopit a se záplavou nových informací a zážitků propojuje to, co už zná. Zadaný úkol bere zodpovědně a věnuje mu delší pozornost. Nejde o to, pouze něco

¹⁴ MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. *Radosti a strasti*. Jinočany: 1998.

¹⁵ BLÁHOVÁ, K. *Uvedení do systému školní dramatiky*. Praha: 1996, s. 12.

¹⁶ ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte*. Praha: 2008, s. 137.

vypracovat, ale i něco splnit a zařídit. Dítě ochotně spolupracuje a rozdělí se o věci. Hrubá a jemná motorika se zlepšuje i v oblasti dolních končetin. Nejenže dítě udrží rovnováhu na pravé či levé noze, ale také střídá nohy při běhu do schodů. Nově získané motorické schopnosti procvičuje stále dokola, dokud je nezvládne. V oblasti horních končetin začíná být důslednější jemná motorika – správné zacházení s přiborem a jistota v psaní. „Lépe chápe vztah mezi příčinou a následkem. Plánuje do budoucnosti. Baví ho vyprávění příběhů, s oblibou píše krátké příběhy. Vyjadřuje se přesněji a pečlivěji, používá přídavná jména. Rozumí pokynům, které vyžadují postupné plnění více následných úkonů. Důležité místo v jeho životě zaujímají kamarádi. Vlastní chyby často svalují na ostatní. Děvčata se kamarádí převážně s děvčaty, chlapci zase s chlapci.“¹⁷

8 let

Osmileté dítě se projevuje s chutí do života a věnuje pozornost aktivitám, při nichž vynaloží velké množství energie. Je výrazně rychlejší, hbitější a neustále zdokonaluje osvojené dovednosti a prohlubuje vědomosti a znalosti. Uvědomuje si, že existují rozdílné názory, země a kultury. Svou pozornost postupně přesouvá ke stejně starým kamarádům, protože chce samo rozhodovat o tom, s kým se bude kamarádit a co bude dělat, v souvislosti se silným prožíváním vlastní nezávislosti. Zajímá ho, co si o něm myslí ostatní. Baví ho skupinové aktivity a hry.

9–11 let

V tomto věku pomalu končí dětské období. Kamarádství je založeno na vzájemné úctě a porozumění, stává se trvalejším. „Výrazně se mění způsob, jakým děti v těchto letech přemýšlejí o sobě, o ostatních a o okolním světě. Postupně si osvojují schopnost abstraktnějšího myšlení a hlouběji chápou vztah mezi příčinou a následkem.“¹⁸

¹⁷ ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte*. Praha: 2008, s. 137–140.

¹⁸ ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte*. Praha: 2008, s. 149–150.

1.4 Vliv her na jedince

Ze skupiny lidí se stává kolektiv tehdy, když pracují na společném díle, cíli. Skupinové hry doprovázejí jedince ve všech fázích jeho života – rozvíjejí ho, utvrzují a obohacují získané dovednosti a znalosti.

V nejranější fázi vývoje nám hra umožňuje dozvídat se o sobě a o světě. Jedná se o prvky hraní s vlastním tělem (např. cucání palce na noze), se zvuky (např. žvatláni), s předmětem (např. dečka) a o hry s opakujícími se prvky, tedy založené na napodobování (mávání pá-pá, výrazy v obličejí). Tyto způsoby přinášejí postupné učení, co jsem já a co nejsem já. Od tohoto typu her přecházíme k hrám symbolickým (manipulace s předměty) a následně zapojujeme představivost. D. M. Plummerová ve své publikaci tvrdí: „Tím, že představivost trénujeme jako sval, se učíme řešit problémy, vyrovnávat se s životními těžkostmi, dosáhnout vlastního pochopení složitosti světa na dětské úrovni – snažíme se dětsky porozumět svým zážitkům zjednodušeným způsobem, a tím posilujeme svou psychickou odolnost. Jakákoliv hra poskytuje dítěti cennou příležitost zažít následky činů i experimentovat s různými dovednostmi a výsledky beze strachu z neúspěchu nebo z toho, že bude okolím odsouzeno.“¹⁹ Hra také rozšiřuje a upevňuje jazykové schopnosti.

Hru s pravidly (tedy jasný začátek, posloupnost, konec) začínají děti akceptovat od pěti let. Tuto strukturu lze zopakovat i v odlišných situacích, což pomáhá dětem vyrovnávat se v běžném životě s množstvím pravidel a hranicemi stanovenými dospělým. Od samostatného hraní se přesouváme ke skupinové hře, která je důležitá pro rozvíjení sociálních kompetencí zejména v období školní docházky a formuje předpoklady pro osobní a společenský život.

Děti bývají často ovlivňovány hodnocením dospělých. Negativní hodnocení může vést k větší chybovosti jedince i k ostychu a strachu z dalšího hodnocení druhými. S tímto tvrzením souhlasí D. M. Plummerová: „Mají-li děti potíže s nějakou dovedností a byly kvůli tomu už negativně hodnoceny, budou dělat ještě více chyb před ostatními, než když trénují

¹⁹ PLUMMER, D. M. *Skupinové hry pro rozvíjení sebeúcty dětí ve věku 5–11 let*. Praha: 2013, s. 24–25.